

*tekst prediker 9 13 - 18
tekst uit de NBG bijbel uit 2004.*

dwaasheden

Ik heb onder de zon iets gezien dat voor wijsheid doorging. het was verbijsterend. Er was een kleine stad met weinig inwoners. Een machtig koning trok tegen het stadje op, omsingelde het en bouwde grote belegeringswerken. er woonde daar een man van lage afkomst, die wijs was en de stad met zijn wijsheid had kunnen redden. maar niemand schonk aandacht aan die onbeduidende persoon. Ik zei daarom tegen mezelf: Wijsheid is beter dan macht, maar de wijsheid van de mens van lage afkomst wordt geminacht en zijn woorden vinden geen gehoor. het is beter dat men luistert naar de kalme woorden van de wijzen dan naar het geschreeuw van een heerser onder de dwazen. wijsheid is beter dan het wapengekletter van zo'n dwaas, hij richt al veel goeds te gronde.

Overdenking:

Alles is politiek.
maar politiek is niet alles.

Onder deze titel schreef de inmiddels bijna 90-jarige theoloog Harry Kuitert midden jaren tachtig een theologisch perspectief op geloof en politiek.

Het waren tijden waarin de kerken werden verscheurd door discussies over neutronenbommen, kruisraketten en het al of niet boycotten van Zuid Afrika. Kuitert bekritiseerde het politiseren van de kerk. En de tijd van de politieke kerk is reeds lang voorbij.

En wat doet in deze tijd dominee Joost Röselaers van de Vrijburg. Hij haalt de politiek naar de kerk en zet hem zelfs op de kansel neer. Laat hem voorgaan. De politiek in de kerk.

Maar het is nu heel anders dan toen. Het gaat er nu niet om de kerk tot politieke keuzes aan te sporen.

Het is heel waardevol wanneer politici en opiniemakers en de kerkelijke gemeente elkaar deelgenoot maken van hun diepste overtuiging.

En zo hebben op deze plek voor mij bekende mensen gestaan van allerlei gezindte. Christen, moslim of niet gelovig. Maar allemaal verbonden door het besef dat iedereen uiteindelijk toch een diepste drijfveer heeft. Een moreel kompas waarop je vaart en dat je scherp houdt om het goede te doen.

Kerk en politiek bepalen niet elkaars koers. Kerk en staat zijn in ons land gescheiden. En dat is maar goed ook. Maar politiek is belangrijk genoeg om je bij je keuzen te laten leiden door je diepste inspiratie.

Voor mij is de Christelijke geloofstraditie dat kompas. Het is een voortdurende bron van inspiratie want hoe je het ook wendt of keert, de bijbel is de grondslag van de moraliteit zoals die in een proces van eeuwen in onze westerse samenleving is gevormd.

De bijbel als uiting van het christelijk geloof is een voortdurende oproep om je in te zetten voor de wereld. Om aan je naaste te denken zoals aan je zelf. Verantwoordelijkheid voor de samenleving, zie ik dan ook als een opdracht uit het christelijk geloof.

Niet omdat je alleen via een christelijke geloofsovertuiging een beter mens kan worden. Het is die misvatting die in de loop der tijd veel onverdraagzaamheid heeft opgeleverd.

Maar het is een traditie van eeuwen, die als het ware in onze samenleving en cultuur voor het oprapen ligt, en die je vandaag de dag nog steeds als bron kan gebruiken.

Hoe je die verantwoordelijkheid keer op keer invult zal je zelf moeten beslissen. Het lezen van de bijbel is niet genoeg. Ik citeer Harry Kuitert in het zojuist genoemde boek als hij zegt:

" Geloven kan nooit een vervangingsmiddel worden voor het dragen van eigen verantwoordelijkheid - persoonlijk of collectief -. " En hij voegt er beeldend aan toe: Als je zonder kaart kriskras rondjes gaat lopen in een mijnenveld vlieg je uiteindelijk de lucht in, met geloof en al.

Het is nu tijd Prediker ons verhaal binnen te roepen. Want de relativiserende uitspraak van Harry Kuitert had zo een spreuk van Prediker kunnen zijn.

Ook voor Prediker voldoet een volledige gedachteloze onderwerping aan Gods wet niet. Geen onfeilbare waarheden waar de bijbel zo vol mee staat. Geen hel en verdoemenis, en al helemaal geen beknellende voorschriften zoals we ze bijvoorbeeld kennen van Leviticus. Prediker duidt God weliswaar aan als schepper, maar verder heeft God in het bijbelboek een bescheiden rol. Net als Harry Kuitert legt Prediker de verantwoordelijkheid voor je handelen bij jezelf.

Het is een God die veel beter bij deze tijd past dan de dwingende God die velen van ons op school als de God van de Bijbel werd bijgebracht. En die uiteindelijk velen van de kerk heeft vervreemd.

Prediker heeft veel ellende gezien, en het heeft hem relativiserend gemaakt. Milde verwondering en aan de ervaring ontleende goede raad voeren de boventoon. Het werk van God is niet te doorgronden, zo oordeelt Prediker.

Veel in de bijbel, en vooral in de uitleg ervan, lijkt een muur op te werpen tussen gelovigen en niet gelovigen. Je gelooft in God of je bent heiden.

You're in or you're out.

Prediker maakt dat onderscheid niet. God is voor de prediker een bijna terloops genoemde vanzelfsprekendheid. Een God die ruimte maakt voor je eigen keuzes. Die de keuzes niet voor je maakt, maar die wel oproept tot goed luisteren, goed oordelen en niet bang zijn voor corrigerende kritiek : "je hebt meer aan de verwijten van een wijs man dan aan de complimenten van een dwaas. " zo zegt prediker elders (7:5)

Naar de maatstaven van vandaag zou je de prediker nog het meest kunnen vergelijken met een columnist. Soms mild beschouwend maar soms ook scherp van tong en altijd heel raak. Hij zou het in de moderne tijd niet slecht doen aan de tafel van Pauw en Witteman.

Het verhaal van vandaag leest als zo'n scherpe column. Het zou zo in een krant, op televisie of op een of andere site kunnen zijn verschenen.

Laten we dan nu inzoomen op het verhaal dat we zojuist hebben gelezen.

Prediker zet meteen de toon: "ik heb onder de zon iets gezien dat voor wijsheid doorging. Het was verbijsterend." Hier hoor je ook de stem van de moderne politicus, die immers beroepshalve bijna bij een bericht dat hem niet bevalt verbijsterd, onthutst of op zijn minst geschokt is.

Vervolgens vertelt prediker het verhaal van een klein stadje dat wordt belegerd. Een eenvoudig man uit het volk heeft de oplossing. Maar niemand luistert. Liever luistert de bevolking naar het geschreeuw van de dwaas.

Hoe het verder gaat met het stadje vertelt het verhaal niet. Maar het gaat natuurlijk om de centrale boodschap: "Het is beter dat men luistert naar de kalme woorden van de wijzen dan naar het geschreeuw van een heerser onder de dwazen."

Het is een wijsheid die zo'n 2500 jaar geleden ergens in het midden oosten is opgetekend. Laten we niet de discussie aangaan over de vraag wie Prediker was. Was er een historische prediker, we weten het niet. En wat doet het er toe. Zeker is dat hij een boodschap had die zo waardevol is gevonden dat hij werd opgetekend en meer dan twee millennia heeft overleefd. Opgetekend op een klei tablet in een andere tijd, een andere cultuur. Nu voor vandaag opnieuw opgetekend via een i tablet.

In dat kleine stadje is iemand die je niet zou opmerken. Onaanzienlijk. Maar hij zegt heel wijze dingen. We weten niet wat zijn voorstel is en dat doet er voor het verhaal ook niet toe. Wel dat je er maar beter goed naar kan luisteren. maar in het stadje is ook een schreeuwer, een heerser onder de dwazen, bij iedereen bekend.

In de moderne politiek geldt het adagium dat de vraag of een politieke boodschap beklijft voor minder dan 10% wordt bepaald door de inhoud. Het gaat er vooral om hoe de boodschapper het zegt en vooral hoe de boodschapper eruit ziet. Het blijkt uit onderzoek.

Lees prediker en je ziet dat er niets nieuws onder de zon is.

Je kan het van de sombere kant zien: in wezen is de politiek in 2500 jaar niets opgeschoten. Luidruchtig maar dwaas wint het ook vandaag de dag maar al te vaak van onbeduidend maar wijs. Je zou er opstandig van worden. Hebben we dan niets geleerd?

Maar Prediker zou het waarschijnlijk relativiseren: Schreeuwerigheid is van alle tijden. Maak je er niet te druk om. Zorg vooral dat je je zelf niet mee laat slepen, verstandige dingen doet en de juiste keuzes maakt, zo zegt hij tegen de lezer.

Luister naar wat iemand echt te zeggen heeft en oordeel pas dan. Het is dankzij onze onderbewuste reactie op beeld en geluid een bijna onmogelijke opgave. Maar het is wel wijsheid. En het is dat wat Prediker ons bij brengt.

God heeft wijsheid aan de mensheid gegeven, geschapen zo u wilt. Maar de mens zal de wijsheid toch echt zelf moeten toepassen.

Carel Ter Linden, emeritus dominee in de Kloosterkerk zegt het zo:
(*Wandelen over het water, Bijbelse beelden en hun geheim, 2004, p24.*)

"De eigenlijke vraag is dus: wat, hoe is die geheimzinnige, ons omringende laatste werkelijkheid? Wat is het geheim dat deze wereld van binnenuit samenhoudt?

De wijze waarop het oude Israël die geheimzinnige werkelijkheid "God" heeft benoemd, de ervaringen die dit volk met deze werkelijkheid heeft opgedaan, en de persoonlijke invulling daarvan door de jood Jezus van Nazareth vormen samen het boek dat wij de bijbel noemen."

In dit citaat benoemt Carel te Linden de bijbel als de weergave van de zoektocht naar een groot geheim. Het geheim dat Prediker al zoekt.

Prediker weet dat het antwoord op heel veel vragen niet te geven is, maar hij leert ons wel lessen. Twee- tot drieduizend jaar oud. Ontleend aan wat mensen altijd van een hogere orde hebben beschouwd dan de intermenselijke wetten en regels. Lessen die zo universeel zijn dat ze door de eeuwen heen als van God gegeven zijn beschouwd. Waarop door de eeuwen heen een culturele en maatschappelijke orde is gebouwd. Die ons leren verantwoordelijke mensen te zijn.

Het is een wijsheid die ook eigen is aan de Remonstrantse traditie. Ik kan de bedoeling van mijn overdenking dan ook niet beter samenvatten dan met een vers uit een gedicht van de bekende 17 e eeuwse remonstrantse prediker Dirck Camphuysen. De dichtregels zijn in steen gebeiteld in het woonhuis van de Spinoza in het Zuid Hollandse Rijnsburg:

*Ach! Waren alle mensen wijs
En wilden daarbij wel
De aard waar haar een paradijs
Nu isse meest een hel.*

Vier dichtregels
Opgeschreven twee millennia na Prediker
Vier eeuwen voor ons hier vandaag.
En misschien bevatten ze wel de sleutel tot Prediker.

Want maar al te vaak is de wereld een hel.
En is de wereld geregeerd door de heersers onder de dwazen.
Maar als we verstandig zouden zijn.
En het goede zouden doen.
Dan zou de wereld toch nog een paradijs kunnen worden.